

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

DEPARTAMENT DE DIDÀCTICA
DE LES CIÈNCIES SOCIALS

Les fonts primàries a l'ensenyament

*Les relacions entre el món escolar i l'arxiu.
Visió general de Catalunya.*

El cas de Sant Feliu de Guíxols

TESI DOCTORAL

AGOST 2007

Maria CALZADA I OLIVELLA

Dirigeix : GEMMA TRIBÓ I TRAVERIA

CODA

CONCLUSIONS FINALS

Anna – Acabes de matar la memòria d'unes persones.

Marull – Matar o morir

Anna – Les has condemnades a l'oblit

(...)

Berenguer – he descobert que la mort només és morir-se.

El que em fa por és l'oblid. (...) si no em salva la vida, que em salvi la memòria

Jaume Cabré

Pluja Seca. Carta del Papa a la reina Maria

CODA

1. Conclusions finals

Per començar, podríem establir que aquest estudi és una primera visió panoràmica de l'estat de la qüestió sobre la relació arxivística - educació al nostre país.

Des d'una visió holística, les constants que apareixen en totes les actuacions descrites en aquest treball tenen per objectiu l'apropament de l'Arxiu al públic escolar i ens porten a la reflexió sobre les possibilitats del treball didàctic amb fons d'arxiu.

Les hipòtesis formulades a l'inici de la recerca han tingut respostes diverses. Mentre que en la majoria dels casos s'han pogut verificar, en d'altres, sobretot les que hem intentat contrastar per mitjà de metodologies més qualitatives, els resultats no són tan clars i en alguns casos, les hipòtesis inicials resten obertes, ja que no s'han pogut verificar.

Analitzant els resultats d'aquesta recerca, tenint en compte totes les experiències observades i emprant una doble metodologia, quantitativa i qualitativa, es constata l'existència d'unes característiques constants que són presents en la majoria dels casos estudiats.

Com a conclusions intentem formular respostes provisionals als interrogants i a les hipòtesis que formulàvem en iniciar la recerca sobre la interacció entre el món dels arxius i el món de l'educació a Catalunya.

<p>1. Hi ha experiències de relació entre els arxius i els centres educatius en l'àmbit català ?</p>

1.1 Quines han estat les experiències en aquest camp als arxius de la Xarxa ?

1.2 Com s'han donat la trobada entre Arxiu i Ensenyament ?

1.3 Quines han estat les possibilitats ?

1.4 L'existència d'activitats didàctiques als arxius, en quin grau depèn de factors econòmics ?

1.5 Quins materials amb finalitats didàctiques s'han creat els darrers anys ?

1.6 De què o qui depèn l'elaboració de materials ?

Sí, la metodologia quantitativa permet l'expressió matemàtica d'aquestes experiències en una visió global de Catalunya. Basant-nos en l'observació dels Arxius Comarcals, expressades en el capítol de resultats, podem establir respostes conclusives a l'entorn d'aquesta realitat.

Les primeres trobades entre el món de l'arxivística i el món de l'ensenyament se situen en els anys 80 i en tres arxius comarcals geogràficament ben allunyats : a l'Arxiu comarcal de la Bisbal, a Girona, a l'Arxiu comarcal de les Terres de l'Ebre, a Tortosa i a l'Arxiu comarcal de Cervera, a Lleida. Les seves propostes didàctiques eren de descoberta : *Quadern d'història* (1981) i *Carpeta de pràctiques d'arxiu*, (1985) al comarcal de la Bisbal, treballs de Josep Matas, en aquells moments director de l'Arxiu.

Al comarcal de Tortosa, *Descoberta del Museu-Arxiu*, al 1980, l' experiència era dinamitzada per Mª Pilar Cid Jutglà, professora de l' Institut Joaquim Bau de Tortosa.

Al comarcal de Cervera, *Introducció a la investigació històrica. Les tècniques de treball a l'Arxiu*, (1986) de Teresa Salat i Blanca Cuñé, professores de l' Institut Antoni Torroja de Cervera.

A Girona, s'iniciaven els Tallers d'Història de Girona (1980-81), impulsats per Joaquim Franch; a Sant Feliu de Guíxols s'iniciaven els Tallers d'Història (1985-86) per l'actuació de l'arxiver Àngel Jiménez.

El perfil de les persones que inicien aquestes activitats és divers : un pedagog, tècnic en l'àrea de cultura de Girona, un arxiver provinent del camp del Dret, a La Bisbal; un arxiver vingut de la docència – a Sant Feliu de Guíxols ; i tres professores de Batxillerat, a Tortosa i Cervera.

No es pot establir cap vinculació entre les experiències de Girona, la de les Terres de l' Ebre i la de Cervera. Per tant, no es tracta d'experiències que es donen per coneixement, sinó que les tres són models en si mateixos i són fruit del saber i de la creativitat de cadascuna d'aquestes persones que les porten a la pràctica.

A partir d'aquí, la difusió i l'extensió de la idea arrela molt més en extensió i en producció a les terres gironines que a la resta del país. No és fins a finals dels anys vuitanta que trobem la majoria dels treballs en els arxius comarcals. Aquesta producció es concreta en més d'un centenar de materials educatius dels arxius la cronologia dels quals oscil·la entre 1985 i 2002.

La zona on hi ha més activitat, al moment de tancar el treball de camp, és la de Girona, en els comarcals i municipals, especialment de les comarques de la costa. Aquesta circumstància és pot explicar per dos motius : l'impuls que donà des de la Universitat de Girona el professor Joaquim Nadal als seus estudiants d'història, els quals actualment els trobem en arxius o institucions culturals i l'exemple dels Tallers d'Història de Girona, actualment en estat d'hivernació.

La fase següent després d'organitzar visites escolars ve, en general, amb l'inici de la publicació de materials. Sol ser sempre de descoberta de l'arxiu i la tipologia més abundant és la dels documents informatius. Les activitats dissenyades, a partir dels fons i de l'estudi amb la documentació, que segueixen treballen diversitat de temes. És interessant de destacar els que cerquen la sensibilització patrimonial i el tractament de temes històrics i socials, que pretenen captar l'interès de l'alumnat, a través de l'empatia amb activitats més vivencials. Aquests objectius s'aconsegueixen amb l'exposició de material gràfic, sobretot de fotografies i amb l'exercici de comparació amb l'actualitat, rutes que relacionen patrimoni material amb documentació o anàlisi de documents serials d'estadística on es poden trobar reflectides informacions, sobretot de noms patronímics o toponímics, que poden ser propers a l'alumnat, i per tant, coneguts.

El pas a la sistematització del treball amb fonts primàries d'arxiu, i al que en podríem anomenar treball d'investigació, només s'ha donat en casos molt comptats,

alguns encara en vigor, com el de Sant Feliu de Guíxols, i d'altres, malauradament extingits, com els casos de Cervera i Tàrraga.¹

Sempre que es dóna una situació de posar en pràctica activitats dedicades al públic escolar és per una voluntat humana. Un aspecte clau a destacar és l'interès manifestat per part del col·lectiu d'arxivers per treballar amb el professorat. Les experiències que hem observat en aquest sentit, són ben clares : tots, absolutament tots els arxius visitats, s'han proposat en algun moment i de diverses maneres la relació amb el món escolar.

Paral·lelament constatem que des de l'àmbit acadèmic hi ha consens sobre la importància i la necessitat d'aplicació del mètode científic i del treball amb fonts primàries.

Aquesta voluntat, però es posa en marxa des del propi arxiu en un percentatge altíssim de casos . Tan la producció de materials com la seva qualitat didàctica vénen determinades pel grau de coneixement de les variables didàctiques i educatives de qui els ha produït, és a dir, que la majoria de les propostes didàctiques iniciades des de l'arxiu són fetes per persones que han tingut experiències pròpies o molt properes a la docència.

---

¹ Sense voler caure en particularismes, el cas viscut al Servei didàctic de l'Arxiu de Tàrraga és especialment punyent per la manera en què fou suprimit obeïnt una decisió presa amb criteris totalment arbitraris i aliens al servei, amb conseqüències negatives a nivells tan particulars com col·lectius.

Encara que la continuïtat de les experiències escolars, no depèn en exclusiva de cap dels dos col·lectius - arxivers i docents – generalment és l'Arxiu qui dirigeix les activitats i coordina la relació entre els dos.

És per això que el factor essencial es troba en l'element humà, tan pel que fa a la creació com a la relació i dinamització de les activitats. És el factor essencial i insubstituïble per qualsevol actuació que impliqui els dos móns, independentment de la vinculació o aportació que es faci des de les institucions públiques.

Tot i així, encara som a les Beceroles, pel que fa a les activitats que desenvolupa l'alumnat. La major part d'elles són passives, de rebuda d'informació i no pas de desenvolupament de la capacitat investigadora.

L'existència d'activitats que relacionin arxius i ensenyament no ve determinada només per factors econòmics.

2. Quins són els factors determinants per l'existència d'un servei didàctic d'arxiu?

2.1 Es pot establir un model teòric en la didàctica d'arxius ?

2.2 Quins materials amb finalitats didàctiques s'han creat els darrers anys ?

2.3 De què o qui depèn l'elaboració de materials ?

2.4 Es poden establir models generalitzats de servei didàctic ? quines experiències hi ha al nostre país ?

2.5 Les experiències que s'han iniciat en aquest camp poden consolidar-se sense el suport de l'Administració Autònoma ?

2.6 Quin és el factor que determina la continuïtat en el serveis ja iniciats ?

La resposta a aquesta pregunta ens ha portat a l'aplicació de metodologies que inclouen la visita a l'Arxiu i el treball a l'aula. Ens ha permès també concretar quines són les variables didàctiques i ordenar les variables de recursos humans i materials.

Les relacions arxivística – educació són un exercici a tres bandes. Des de l'arxiu, és en la funció de difusió que desperta la inquietud d'adreçar-se a un col·lectiu d'interès especial : el dels usuaris que es troben cursant etapes d'ensenyament formal de primària, secundària o universitat.

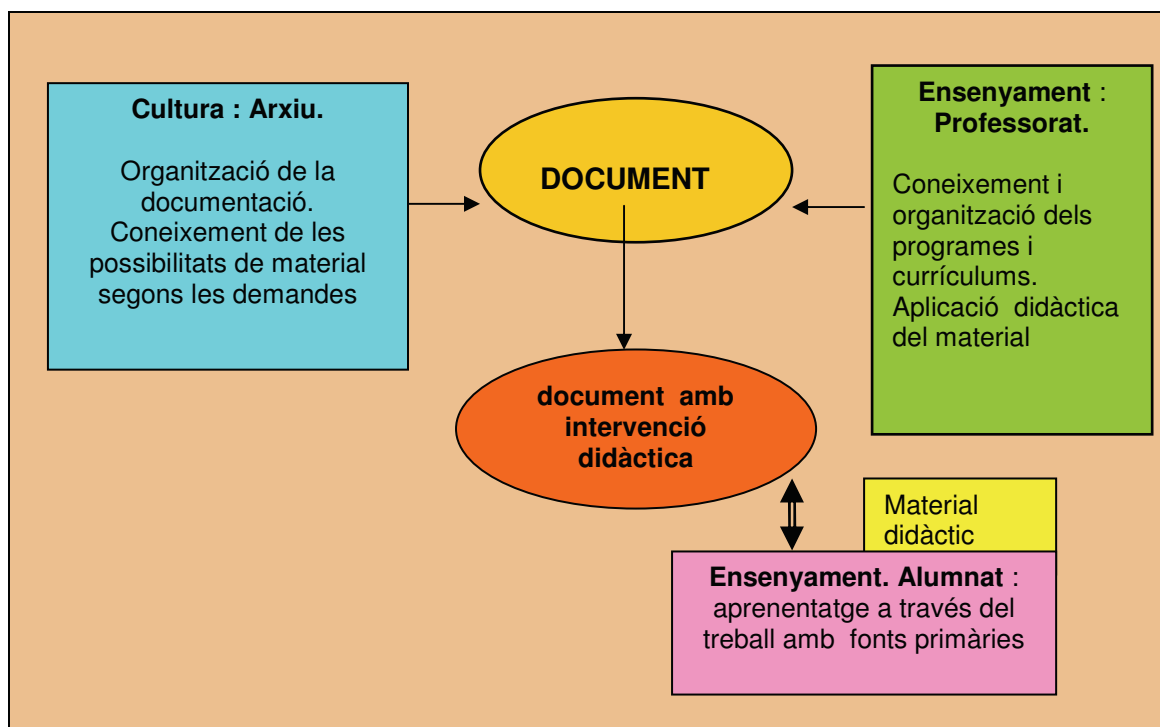
El col·lectiu d'estudiants, per les característiques pròpies que presenta, seguir uns estudis determinats, amb currículums i matèries pautades, és el grup on es pot dur a terme una tasca més sistemàtica.

Tasca que no es limiti al coneixement de l'arxiu com a institució sinó que s'estengui a l'aprenentatge i ús de tècniques d'investigació; i que a més pugui portar a terme projectes o desenvolupar temes corresponents al currículum.

L'atenció a aquest grup és alhora interessant per què suposa la possibilitat de crear futurs usuaris i / o col·laboradors en la tasca de recollida de material. Però, donar servei a aquest col·lectiu és complex per què requereix la participació i col·laboració dels tècnics arxivers i del professorat. Des de l'Arxiu es té coneixement de la documentació susceptible de ser treballada i la possibilitat de fer-la comprensible a l'usuari, tals com la transcripció i la traducció. El professorat aporta el coneixement dels plans d'estudis, currículums, temes i continguts escolars, capacitat del grup i necessitats.

I cal una intervenció didàctica per fer parlar els documents de manera que arribin a l'alumnat i serveixin per construir coneixement, tan pel que fa a l'aprenentatge del mètode d'investigació com dels continguts conceptuals de diverses disciplines acadèmiques, sense oblidar els aspectes de l'aprenentatge emocional.

RELACIONS ENTRE ARXIUS – CENTRES EDUCATIUS

Font : elaboració personal.

La hipòtesi inicial que plantejava la possibilitat de poder establir models generalitzats de servei al nostre país, es podria respondre a partir de l'explicació del principi teòric expressat al quadre adjunt *Relacions entre arxius-centres educatius* o trobada entre arxiu i ensenyament.

Aquest trobada hauria d'estar caracteritzada per la sistematització d'un mètode de treball informador i formador per l'alumnat.

En el decurs de la investigació, s'ha pogut constatar que aquesta trobada arxius ensenyament no sempre es porta a la pràctica de la mateixa manera. En el desenvolupament de la seqüència didàctica, presenta diverses fórmules i es donen una gran varietat de situacions. No hi ha un model únic ni rígid. Sovint es donen realitzacions mixtes.

És per això que cal diferenciar les diverses aportacions i observar quines caldria positivament, incentivar i posteriorment comparar críticament, per detectar on es troben les principals mancances i arribar a poder construir un model didàctic que contemplés totes les variables didàctiques i educatives que cal tenir presents en la trobada entre el món de l'arxivística i el món de l'educació.

Aquesta diversitat de situacions es fa evident en tots els processos : els recursos humans, el grau de dedicació personal, la coordinació entre els dos móns, els mètodes de treball, la producció de materials i els recursos econòmics.

Aprofundint aquestes variables, trobaríem les diverses formes en el treball, solitari des de l'arxiu o en equip entre l'arxiu i professorat; en la preparació de les activitats des de les programacions a llarg o curt termini ; o en la producció de material divers, des dels qüestionaris, fins a publicació de dossiers de treball; en els suports , tradicionals o suport informàtic; en els recursos, tècnics i auxiliars.; en l'aplicació dels programes – a l'arxiu, a l'aula, en grups d'alumnes o en treballs individuals.

Podríem sintetitzar les diverses realitats a través d'un aspecte on es mostra una gran divergència : el grau de dedicació dels arxivers i del professorat. Mentre hi ha models que es basen en el voluntarisme del treball per tal d'obtenir resultats, també hi

ha qui no hi està d'acord i es nega a un treball de voluntariat, preferint deixar sense efecte els temes didàctics, no perquè no vegin la necessitat de la didàctica dels arxius, sinó com a acte de reivindicació davant la necessitat de creació de recursos per desenvolupar el tema.

En relació a aquest aspecte, es podrien establir tres tipologies : voluntarista, mixta i institucional. De fet, és en aquest ordre que fins ara ha tingut lloc aquesta relació. El tipus voluntarista ha sorgit de manera aleatòria tan del sector arxivístic com des de l'ensenyament.

És a dir, des de l'arxiu, davant la necessitat d'iniciar algun tipus de difusió relacionada amb el públic escolar; des del sector del professorat, iniciatives aïllades i propiciades per les circumstàncies, que volen promoure didàctiques innovadores relacionades amb la recerca. Un pas endavant, és quan des d'aquesta primera trobada, es busca el recolzament institucional generalment d'Ajuntaments i /o , Consells Comarcals. D'aquí esdevindria el model mixt. Des de la vessant purament institucional, no s'ha donat cap cas.

3. La didàctica de les Ciències Socials ha millorat gràcies als arxius ?

3.1 L'organització dels currículums facilita o propicia la introducció d'experiències arxiu escola ?

3.2 La didàctica ha millorat gràcies als arxius ?

3.3 Com han estat comparativament amb altres experiències de la Unió Europea ?

Per donar resposta a aquesta hipòtesi ha estat necessari l'estudi de cas, ja que la valoració quantitativa resulta insuficient. Però després de la investigació podem afirmar que no estem en condicions de contestar d'una manera taxativa.

La observació participant ens ha aportat elements descriptius i de comprensió de les metodologies didàctiques i dels recursos humans i materials de les quals cal fer-ne un comentari valoratiu en aquest apartat.

L'estudi de les experiències didàctiques entre arxius i ensenyament a l'àmbit català, no ens permet assegurar la generalització d'una millora en la didàctica de la història. Sí, però, que podem tenir una mostra significativa amb el cas de Sant Feliu de Guíxols. La incorporació del treball realitzat amb els Tallers d'Història, porten a l'aula continguts, fets i realitats properes a l'alumnat que incentiven el seu interès. Per altra banda, s'hi incorporen activitats relacionades amb altres suports materials, sobretot pel que fa al gràfics i exposicions. També comporta introduir a l'alumnat en activitats de descoberta de patrimoni, bibliogràfica, de debats que impliquen la participació de l'àmbit familiar, que col·labora amb els records orals, amb la construcció de maquetes, amb la recerca del passat familiar amb documents gràfics, escrits. Crea també una dinàmica de treball basada en la participació de l'alumnat que formula preguntes sobre el seu passat. I per últim, fomenta la participació directa amb recreacions històriques. L'experimentació és la millor garantia de comprensió i apropiació dels continguts.

Tot i la teòrica flexibilitat dels currículums que planteja la ESO, la realitat que observem a la majoria de centres és tota una altra. Si bé que existeixen exemples de crèdits variables en l'àrea de Ciències Socials amb agrupaments poc nombrosos, el cert és que als crèdits comuns de Ciències Socials, l'organització d'agrupaments i la infraestructura en que es donen les classes és, en general, contrària a la introducció de noves fórmules d'ensenyament – aprenentatge. L'exemple més clar és la inexistència de normativa que faciliti agrupaments d'alumnat de crèdit comuns de Socials diferents del grup general de Tutoria, és a dir, del que coincideix amb el grup classe complet, que és en definitiva el que conté tot l'alumnat. Mentre altres àrees – Català, Castellà, Anglès, Ciències Naturals - veuen disminuïda la seva ràtio pels anomenats “desdoblaments ” o poden donar una atenció de major qualitat per la distribució de l'alumnat en Aules Obertes, a Socials s'imparteixen classes amb grups de 30 alumnes sense tenir en compte la diversitat, que en el moment de tancar aquesta tesi és molt diversa.

A la situació de canvi pròpia de l'edat, adolescents en estat pur, s'hi sumen totes les altres variables: alumnat nou vingut de la immigració – que ja de per si és una varietat inabastable pels múltiples orígens culturals de procedència - alumnat amb dificultats o deficiències visuals, auditives, amb problemàtica conductual, d'hiperactivitat, alumnes amb problemes d'aprenentatge crònics, dislèxies, o alumnat que desenvolupa processos d'aprenentatge de nivell superior a la mitjana. Tots, absolutament tots, en una aula amb el model de pissarra, llibre i mapes murals.

Aquesta descripció de pràctica diària, respon negativament a la hipòtesi inicial que es formulava de si l'organització docent actual facilita o propicia la introducció d'experiències arxiu escola. En el model majoritari, l'organització d'aula i l'absència de desdoblaments en dificulta l'experimentació. Els temes del currículum la poden facilitar, però l'aplicació no va acompanyada d'una pràctica docent innovadora.

Si establim una comparativa amb altres experiències de la Unió Europea, s'evidencien certes diferències. En un primer nivell, la significació de la institució Arxiu i en un segon el treball de l'Arxiu en el món de l'ensenyament.

Pel que fa a la significació de la institució Arxiu com a element d'un conjunt global cultura-patrimoni i identitat, trobar com a element diferenciador el fet que en països com Itàlia, França o Anglaterra té una tradició arrelada ja des de segles i en el cas de l'àmbit català no, seria erroni. L'Arxiu, com a institució és present en nombroses institucions de l'Estat Espanyol, i per inclusió l'àmbit català, des de períodes medievals.

Si bé la valoració de l'Arxiu estaria en nivells similars, hi podem trobar lleugeres diferències de matís, sobretot si fem la reflexió del cas d'Itàlia on l'Arxiu és present de manera visible des de les ciutats estat de l'Edat Moderna o en el cas francès, on el model jacobí post-revolucionari ha estat definitori del model organitzatiu-territorial.

Partint d'aquí podem veure unes notables diferències pel que fa al segon nivell que comparàvem, el del treball Arxiu - Ensenyament. Des d'aquesta perspectiva, el treball didàctic a l'arxiu en els països esmentats, s'inicia molt abans que al nostre país.

A l'Europa Occidental – i en l'àmbit estudiat de França, Itàlia i Anglaterra – la relació arxius-ensenyament forma part d'actuacions perllongades en el temps que en general s'originen després de la Segona Guerra Mundial, a partir del 1945, i per tant, la situació estaria més consolidada.

En el nostre cas, la regulació del sistema Arxiu té el seus precedents en el món medieval i la seva organització territorial en el model napoleònic de 1833. Però pel que fa a l'organització dels Arxius Comarcals a Catalunya i a la implantació didàctica posterior, no ha estat possible comptar amb una xarxa d'arxius fins després dels quaranta anys llargs de dictadura, i la seva tímida normalització s'inicia a partir del 1975. Malgrat tot, no podem donar tota la responsabilitat a la situació actual, al passat ja no tan recent : a l'hora de tancar aquesta tesi, han passat trenta-un anys del final de la dictadura, i potser caldria ja repensar que la situació al nostre país depèn d'altres factors i responsabilitats polítiques més properes.

<p>4. El treball amb les fonts primàries documentals als arxius ajuda a l'alumnat a identificar-se amb el medi i amb el passat comú ?</p>
--

4.1 La identificació amb el passat a través de les fonts primàries documentals als arxius ajuda a l'alumnat al desenvolupament cognitiu i de valors personals i socials ?

4.2 Com més alt sigui el coneixement sobre fonts primàries a l'Educació Secundària més augmentarà l'interès pel coneixement històric del medi local ?

4.3 Com més alt sigui el coneixement sobre fonts primàries a l'Educació

Secundària hi ha més possibilitats de formar ciutadania compromesa en la vida social i cultural ?

4.4 El coneixement i l'ús de les fonts primàries documentals a l'educació afavorirà l'ús dels arxius i crearà un potencial de futurs usuaris ?

4.5 Des de la Secundària, l' increment d'usuaris, des de la secundària als arxius comportarà una assistència massiva que pot portar a repensar la funció cultural dels arxius i a millorar les infraestructures del servei ?

L'estudi de cas ha obert vies pel que fa aquesta darrera hipòtesi general i les que d'ella es desprenen. La descripció i valoració del cas, aporta elements concrets i puntuals a l'estudi de Sant Feliu de Guíxols i obre la porta a futures investigacions, encara que no es pugui verificar ni menys generalitzar. Però, com en la hipòtesi anterior, l'aportació d'elements a partir de l'estudi de cas fa que creiem necessari expressar una valoració a l'entorn d'aquestes.

De la identificació amb el medi i passat comú, que l'alumnat pot experimentar després de treballar amb fonts primàries, en tenim constància per l'estudi de cas fet a Sant Feliu de Guíxols i pel coneixement de les activitats en alguns arxius comarcals i municipals, tot i que els resultats no són tan visibles com en les experiències que s'han descrit referides a Itàlia o França.

El treball amb les fonts primàries és una aproximació i en alguns casos, una immersió a la realitat. És un treball vivencial, d'experiència i alhora reflexiu. Els exemples d'un fet, conjuntura o context històric, explicats des de la realitat de l'entorn, deixen de ser una abstracció per convertir-se en quelcom proper, tangible i fins i tot pot arribar a constituir una experiència empàtica, de posar-se a la pell dels personatges. Per què aquests noms i cognoms, aquests espais, són els que l'alumnat coneix, és on viu.

I encara té més força si s'hi afegeixen referents materials, patrimonials, arqueològics o a partir de muntatges didàctics, i fins i tot, activitats de difusió adreçades a tota la població.

No és el mateix explicar a un grup d'alumnes un fet general, que donar-los documents de l'entorn que ho demostrin i afegir-hi la situació de proximitat del lloc. Aquesta és la praxi de moltes de les activitats que es porten a terme als arxius, que permet vincular la reflexió d'un fet històric general gràcies a l'aproximació emocional que facilita el medi proper.

Establir la relació entre el treball amb fonts primàries als arxius i la construcció d'una identitat personal, és un aspecte que no és pot verificar empíricament en aquesta recerca. Sí que es pot entreveure a través de la metodologia qualitativa en l'estudi de cas de Sant Feliu de Guíxols, a través de les entrevistes mantingudes amb els professionals d'arxiu que han explicat les seves experiències i fent una comparativa entre els diversos camps d'estudi dels arxius estudiats. La prova es troba en la manifestació d'una major sensibilitat en tot el que envolta la cultura i el patrimoni,

que generalment va des de les institucions polítiques fins a la ciutadania, amb excepcions detectades.

En general, es tracta de temes com la valoració, conservació i identificació de tot el que és patrimoni cultural que trobem en l'àmbit europeu i que comparativament el nostre país es trobaria més retardat. Tot i que en aquest país hi ha molta gent amb consciència patrimonial, la realitat que he pogut observar, em fa ser crítica en aquest aspecte. Personalment crec que al nostre país hi ha una idea totalment errònia del que seria el progrés, relacionat amb la política de totxana i asfalt.

Aquest error està portant a polítiques especulatives, de desvaloració i/o destrucció sistemàtica del passat en mans de polítics amb actituds i tics totalment d'ignorància, autoritarisme i amb afany de lucre immediat. Malauradament tenen més força i poder aquestes polítiques que les de defensa dels béns patrimonials i de valors socials.

Un dels indicadors que ens poden respondre a la hipòtesi de la identitat, el trobem en la constatació de la visibilitat o invisibilitat de l'arxiu per part de la població d'allà on està ubicat. Es corrobora amb el grau d'implicació que la institució arxiu té en una població. Aquesta implicació es projecta a través de la difusió de materials i de coneixements, que es relacionen amb esdeveniments i celebracions de fets històrics en el passat. I la seva traducció, o conseqüència es troba en el coneixement de l'existència de l'arxiu per part de la població, la participació com a públic en els actes

que organitza, i la implicació com a usuaris o com a donants de documents a l'arxiu, quan no són les dues coses. Aquestes situacions descrites, són perfectament demostrables amb la informació aportada pel treball de camp realitzat. Per què no només amb la metodologia qualitativa es tractava de visitar l'arxiu comarcal a la recerca d'informació, sinó que aquesta activitat anava acompanyada d'una visita al centre històric de la ciutat - que podia ser d'un dia sencer o en alguns casos de més d'un dia - i d'informals i breus converses amb la població.²

2. Quines serien les perspectives o les vies a treballar en un futur immediat ?

Els resultats d'aquesta recerca indiquen que per avançar i dinamitzar la relació arxius-ensenyament, i alhora materialitzar el treball amb documents d'arxiu a la praxi diària de l'aula, es proposa la realització de diverses actuacions, algunes inspirades en experiències de tradició reconeguda, com el cas italià o el francès, que portaria a l'adaptació de fórmules; en d'altres casos, es tractaria d'assolir el repte de la innovació o de l'establiment d'un propi model a partir de la realitat de la nostra societat. En síntesi, es tractaria de :

➤ Optimitzar els recursos existents per difondre el mètode de treball didàctic amb font d'arxiu, fomentant la valoració i difusió d'experiències.

---

² És per això que el reportatge fotogràfic, annex a aquest treball, té per títol *Viatge a la Catalunya dels arxius*.

- Dotar de recursos materials i humans els Serveis educatius dels arxius, a través del reconeixement de la tasca realitzada per arxivistes i docents.
- Crear instruments de reflexió i formació d'aquestes pràctiques didàctiques i educatives amb fonts primàries en la formació inicial del professorat i en la formació permanent,
- Obrir fòrums de debat permanent que permetin recollir i analitzar experiències i reflexions .
- Reconèixer en els currículums i en les disposicions legals d'educació la realitat de la pràctica del treball amb fonts primàries – contemplat en les programacions, amb l'assoliment d'objectius terminals , de contingut, procedimentals i de valors.
- Facilitar i dotar a la docència de recursos per dur a terme aquest model didàctic incloent-lo en el Projecte Educatiu de Centre i en els Projectes Curriculars de Centre i per adaptar la gestió acadèmica i d'organització general i horària i el projecte educatiu dels centres a la seva pràctica.
- Crear i oferir un crèdit procedimental i adaptable sobre tècniques de treball amb fonts primàries dirigit a tot l'alumnat, segons nivells .

En aquest sentit les aplicacions educatives dels resultats d'aquesta tesi, el catàleg "Didàctiques amb fonts d'arxiu" i l'estudi de cas " Els Tallers d'Història de l'Arxiu de Sant Feliu de Guíxols", tindrien com a un dels objectius incrementar el ventall de recursos didàctics i bibliogràfics com a incentiu pel col·lectiu docent, tan pel que fa al coneixement, com a l'ús i a la creació de noves didàctiques.

La difusió del catàleg “ Didàctiques amb fonts d'arxiu “, té com a objectiu presentar i engrescar al professorat en el tractament de les fonts primàries i renovar-ne les possibilitats com a eina atractiva i eficaç per la docència, incorporant a la seva praxis diària didàctiques que contemplin el mètode de treball científic basat en l'anàlisi de les fonts primàries documentals i gràfiques. També es pretén desvetllar el tractament i la metodologia de les fonts primàries d'arxiu de cara a treballs de recerca de 2n de Batxillerat.

Tampoc cal oblidar la necessària complementaritat de les fonts secundàries. Per tal que la recerca amb fonts primàries sigui el més efectiva possible, cal tenir present les fonts secundàries, d'història local o d'història general, com a suport per una millor interpretació, ja que aquestes situen també les fonts primàries en un marc més general. D'aquesta relació entre fonts primàries i secundàries han sorgit obres, en molts casos interessants i pràctiques, per a la docència i el coneixement en general de la història.³ El diàleg entre fonts primàries i fonts secundàries és la garantia per la bona interpretació i per equilibrar el perill que suposa tant l'excessiu pes específic de l'empirisme expressat amb la investigació realitzada únicament a partir de les fonts primàries, com de l'excessiu teoricisme que es pot donar amb l'ús quasi exclusiu de les fonts secundàries.

L'aplicació pràctica del Catàleg “Didàctica amb fons d'arxiu” pot donar-se a diversos nivells, que alhora estan determinats per la difusió que se'n faci. El coneixement d'aquest material pot aportar elements innovadors a la pràctica docent en

---

³ Àngel JIMÉNEZ *Sant Feliu de Guíxols. Una lectura històrica*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols/ Diputació de Girona, 1997

aspectes com el de permetre al professorat la consulta i coneixement de tot el material elaborat amb fonts d'arxiu, donat que el document base fruit d'aquest treball és un document obert.

Per altra banda, el coneixement de la dinàmica dels Tallers d'Història de Sant Feliu de Guíxols, com a síntesi d'elements tan diversos com la investigació i la vivència o recreació històrica, pot facilitar la reproducció i adaptació del model en d'altres contextos.

3. Futures línies d'investigació a partir d'aquesta tesi

Ja s'ha esmentat abans el caràcter iniciàtic d'aquest treball, en la investigació de la didàctica a l'arxiu. És per aquest motiu que a partir d'aquí s'obren vies de continuació en el camp de la investigació. Una d'elles podria ser el treball amb materials produïts en arxius d'una altra tipologia, com ara el cas dels Arxius Municipals. També es podria portar endavant un estudi que tingués en compte aspectes territorials, amb l'estudi de variables a través de la incidència dels serveis didàctics en una comarca determinada, o en una àrea geogràfica.

Una altra línia a obrir seria constatar el grau de sensibilitat d'un col·lectiu que hagi treballat fonts d'arxius, com és la població adulta de Sant Feliu de Guíxols que hagi passat pels Tallers.

També seria interessant analitzar quines són les necessitats temàtiques en relació al currículum d'Ensenyament Primari i d'Ensenyament Secundari per l'elaboració de material a partir de fonts d'arxiu.

Un estudi de caire etnogràfic podria fer una recerca per tal d'elaborar conclusions sobre la incidència del treball amb fonts primàries i la concepció i valoració de la història local i del patrimoni. En aquest sentit, es podria treballar en dues vies : per una banda, amb l'elaboració de materials i un pla de treball sobre fonts primàries amb un grup d'alumnes i fer-ne l'estudi comparatiu amb un altre que, tenint el mateix temari, seguís una metodologia tradicional. Un altre sentit podria ser treballar amb una mostra de persones que haguessin seguit aquest tipus de metodologia en les seves etapes escolars, els adults ex-alumnat del Taller d'Història de Sant Feliu de Guíxols, i valorar la visió que tenen d'aspectes de patrimoni i consciència cívica local.⁴ En aquest sentit, cal esmentar que es donen diverses experiències de treball museu-arxiu, cadascun d'ells amb un model diferent de treball, que són interessants per la seva aportació, l'estudi de les quals encara es troba inèdit.

Per concloure, les experiències descrites en aquesta tesi de la didàctica de la història amb fonts primàries qüestionen la situació actual en tota la seva globalitat : el sistema actual de l'ensenyament de la història i les seves conseqüències en la construcció de valors socials, que inclouen des del paper del professorat i la seva relació amb l'alumnat, els objectius generalitzats del què ensenyem i com ho ensenyem i com reverteix en l'esdevenir de la societat.

Tot i que les orientacions oficials fan esment de manera tímida del treball amb fonts primàries, l'organització acadèmica i curricular , a la pràctica, ni ho facilita ni se'n

---

⁴ De fet, amb aquesta idea he iniciat un esbós d'enquesta, però la manca de temps que m'obliga a donar per finalitzada la tesi m'ha fet desdir d'incorporar aquest nou element.

fa ressò de manera clara. La pròpia dinàmica impedeix la necessària i alhora natural roda de reflexió que els professionals podrien aportar; és a dir, el dia a dia accelerat, fa que es perpetui el fer enquistat en vells models, sense poder ni plantejar-se noves estratègies d'actuació didàctica, que ens portin a nous models d'ensenyament, que arribin a superar les velles escoles transmissores només d'informació. Aquesta situació, té una altra vessant negativa, donat que impossibilita a l'alumnat a adquirir un coneixement basat en la descoberta i en l'anàlisi per arribar a ser constructors de coneixement. El treball del dia a dia a les nostres aules, necessita d'una reflexió constant que la pròpia pràctica i organització engoleix, dilueix i fa desaparèixer en el sector de la docència. Sense la combinació essencial de teoria, praxis i retorn a la teoria, l'única pràctica generalitzada a que podem aspirar és a perpetuar el model del professorat de Ciències Socials – i perquè no d'altres matèries – d'esdevenir “bustos parlantes”, amb la consegüent insatisfacció dels propis professionals, al veure la inadaptació del sistema escolar a la societat. Els lligams entre teoria i pràctica, tan reivindicats des de fa dècades per veus autoritzades en el camp de la pedagogia, motor per fer avançar en el coneixement didàctic, queden sempre com un manifest de bones intencions que no es porten a la pràctica per manca coneixement de qui ha de posar en pràctica noves metodologies de treball pel que fa al món de l'ensenyament.

Per tal d'aconseguir-ho es fa necessari un debat que impliqui representació de tots els actors : les Institucions públiques amb competències en l'àmbit de l'ensenyament, responsables no tan sols de l'aplicació en la creació de recursos, sinó també de programes o currículums, i també responsables de la formació del

professorat ; les institucions responsables del món dels arxius; i per descomptat, les persones directament implicades : arxivers i docents.

La manca de voluntat política que fins ara s'ha manifestat en tot el que fa referència a les qüestions socials i culturals, es reflexa en la situació que es perpetua en el model de transmissió de coneixement que es dona a les aules. Es constata una sordesa crònica a les veus del professorat sobre les necessitats reals d'innovació de la docència, els canvis culturals i de cultura professional són lents.

És per això que cal un nou replantejament del què i el com de la societat que estem creant. Una de les vies, amb què s'hi pot arribar, és a través d'una reflexió seriosa i una voluntat política ferma de fer prevaler els interessos de l'educació com la clau de la societat del futur, per sobre de valors imperants basats en interessos del poder econòmic que manipula i és origen de la societat, dita de primer món, fonamentada en el consumisme, el lucre i la manca d'escrúpols envers el patrimoni, i a qui interessa l'existència d'individus gregaris i sense criteri.

Només a partir d'una nova visió podrem parlar d'educació de qualitat, on es formin persones, homes i dones, amb criteri propi, lliures i responsables, constructors de nous camins per iniciar un canvi envers la creació d'una nova societat de participació, democràtica i en procés constant de creixement.

Per últim, no voldria acabar aquesta coda, sense una reflexió final. Aquest treball és el que m'ha permès conèixer i treballar amb persones lliurades a una tasca

cultural i educativa, malauradament no sempre reconeguda, amb gran professionalitat, de qui he rebut facilitats en tot moment per tal de dur a terme la meva recerca.

La riquesa que pugui tenir aquesta recerca és la humana. Qualsevol actuació, ja sigui investigadora o de creació, per a mi, no té cap mena de sentit sense aquest factor. Esdevindria com un procés més, de qualsevol màquina més, del món tecnològic que ens envolta.

“La nostra ciència ens ha fet cínic; la nostra intel·ligència ens ha tornat cruels i despiatats. Pensem massa i no sentim prou. “

Charles Chaplin . El gran dictador